

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

VEILEDER TIL KRISESENTERLOVEN

**BARNE-, UNGDOMS-
OG FAMILIEDIREKTORATET**

01 / 2015

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

Sentralbord: 466 15 000

ISBN 978-82-8286-238-7

Bestilling/nedlastning: bufetat.no/bestilling

Design: Oktan Oslo
Foto: Tine Poppe
Trykk: Rolf Ottesen AS

INNHOLD

VEILEDER TIL KRISESENTERLOVEN

1. INNLEDNING	4
Krisesenterloven	4
Oppbygging av veilederen	4
Informasjon om krisesentertilbudet	4
2. LOVEN MED KOMMENTARER TIL DE ENKELTE BESTEMMELSENE	6
§ 1: Lovens formål	6
§ 2: Krav til krisesentertilbudet	7
§ 3: Individuell tilrettelegging av tilbudet	14
§ 4: Samordning av tjenester	20
§ 5 Taushetsplikt	22
§ 6: Opplysningsplikt til barneverntjenesten	24
§ 7: Politiattest	25
§ 8: Internkontroll	26
§ 9: Statlig tilsyn	27
§ 10: Bruk av loven på Svalbard	27
§ 11: Iverksettelse av overgangsregler	27
§ 12: Endring i annen lovgiving	27
3. ADMINISTRATIVE FORHOLD	30
Organisering av krisesentertilbudet	30
Samarbeid mellom kommuner om krisesentertilbud	30
4. VEDLEGG	32
Vedlegg 1: Krisesenterloven	32
Vedlegg 2: Eksempel på skjema for brukerevaluering	36
Vedlegg 3: Eksempel på arbeidsbeskrivelse - barneansvarlig	38
Vedlegg 4: Eksempel på skjema for samtykke til registrering av personopplysninger.....	39

1 INNLEDNING

KRISESENTERLOVEN

Krisesenterloven slår fast at kommunene har ansvar for å sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud (§ 1, se vedlegg 1). Det er kommunene som i følge loven skal sørge for at personer utsatt for vold i nære relasjoner har tilgang til et krisesentertilbud i form av botilbud, dagtilbud, telefontilbud og oppfølging i reetableringsfasen (§ 2). Tilbudet skal være individuelt tilrettelagt (§ 3) og samordnet med hjelp fra andre tjenester (§ 4).

Regjeringen fremmet i 2009 et lovforslag *Ot. prp. nr. 96 (2008 – 2009) Om lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova)*. [Lov om kommunale krisesentertilbud](#), heretter omtalt som krisesenterloven, ble vedtatt 19. juni 2009. Loven trådte i kraft 1. januar 2010.¹

Et hvert menneske har rett til et liv uten vold. Vold krenker den enkeltes integritet og selvbestemmelse og skaper utrygghet og frykt. En rekke internasjonale konvensjoner, som Norge har sluttet seg til, understreker statens ansvar for å bekjempe alle former for vold og trakassering. Det gjelder for eksempel den europeiske menneskerettskonvensjonen, FNs kvinnekonvensjon og FNs barnekonvensjon.

OPPBYGGING AV VEILEDEREN

Veilederen bygger på krisesenterloven og [lovens forarbeider](#).² Det gis i tillegg praktiske

eksempler fra kommuner og krisesentertilbud, for å vise hvordan lovens forpliktelser kan realiseres. Først gjennomgås de enkelte bestemmelsene i loven (del 2). Avslutningsvis drøftes alternativer for organisering av tilbudet og samarbeid mellom kommuner (del 3).

INFORMASJON OM KRISESENTERTILBUDET

Krisesentertilbudet skal være et tilgjengelig lavterskeltilbud for personer utsatt for vold i nære relasjoner (§ 2). Dette forutsetter at tilbudet er kjent for kommunens befolkning. Krisesenterloven har ingen egne krav til informasjon, fordi kommunen er pålagt å drive aktiv informasjon om sin virksomhet etter [kommunelovens § 4](#).³ Informasjon om hjelpetilbudet for berørte generelt (utsatte og utøvere) og om krisesentertilbudet spesielt, hører derfor med i kommunens informasjon om sin virksomhet. Informasjonen bør utformes slik at både utsatte, utøvere og pårørende kan kjenne seg igjen. Det kan for eksempel fokuseres på:

Informasjon om vold i nære relasjoner: Vold i nære relasjoner omfatter et bredt spekter av krenkelser (jf. § 2) og med ulik alvorlighetsgrad.

Informasjon om krisesentertilbudet: Tilbudet omfatter både et trygt og midlertidig botilbud og mulighet for samtaler for å få råd og veiledning. Kontaktinformasjon hører med (telefon, e-post, nettside).

Eksempel: Informasjon om krisesentertilbudet

Se informasjon om Krisesenteret for Sunnmøre, på Ålesund kommunes nettsider: <https://www.alesund.kommune.no/sub/krisesenter/>.

Informasjon om målgruppen: Tilbudet retter seg mot alle som er utsatt for vold i nære relasjoner, det vil si både kvinner og menn, eldre, barn (sammen med omsorgsperson), unge, personer med funksjonsnedsettelse, lhbt-personer (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner) og personer i samkjønna relasjoner.

Informasjon om kommunens krisesentertilbud må være skrevet på en lett tilgjengelig

måte, og være lett å finne fram til. Det må være i en lett tilgjengelig språkform og oversatt til de mest aktuelle språkene for kommunens innbyggere. Nettsider skal være utformet i samsvar med [Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske \(IKT\)-løsninger](#).⁴ Informasjon om krisesentertilbudet bør være tilgjengelig for både brukere og ansatte i andre tjenester i kommunen, og kan gjerne formidles til lokale bruker- og interesseorganisasjoner.

Fakta: Konsekvenser av vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner rammer et stort antall mennesker.⁵ Å være utsatt for vold kan ha konsekvenser som fysiske skader, psykiske helseplager (angst, depresjon

og PTSD) og begrenset deltakelse i arbeidslivet.⁶ Vold i nære relasjoner har derfor store omkostninger, både for berørte og for samfunnet.⁷

Fakta: Krisesentertilbudet

Bestemmelsene i krisesenterloven bygger i stor grad på det tilbudet krisesentrene har gitt. Sentrene har siden 80-tallet vært et viktig hjelpetilbud for voldsutsatte kvinner. Årlig benytter rundt 2000 brukere seg av botilbudet, mens enda flere benytter seg

av dagtilbudet (samtale/rådgivning).⁸ De siste årene har mellom 1700 og 1800 barn oppholdt seg i botilbudet, sammen med foresatte. Et økende antall menn har etter lovfestingen søkt hjelp på krisesenter (111 i 2013).

NOTER

- <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-44>
- Ot. prp. nr. 96 (2008 – 2009) Om lov om kommunale krisesentertilbud (krisesenterlova), se: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/otprp-nr-96-2008-2009-/id/561009/?docId=OTP200820090096000DDDEPIS&ch=1&q=>
- <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107>
- <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-21-732>
- Thoresen, S. og Hjemdal O. K. (2014) *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Hjemdal, O. K. m fl (2012) *Vold, negative livshendelser og helse. En gjennomgang av data fra to regionale helseundersøkelser*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Rasmussen, I. m. fl. (2012) *Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner*. Vista Analyse, rapport 2012:41.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapportering fra krisesentertilbudene 2013*.

2 LOVEN MED KOMMENTARER TIL

§ 1: Lovens formål

Formålet med denne lova er å sikre eit godt og heilskapleg krisesentertilbod til kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar.

Bestemmelsen angir formålet med loven. Et godt og helhetlig krisesentertilbud betyr at lovens krav er ivaretatt, når det gjelder

- 1) innholdet i selve krisesentertilbudet (§ 2 og 3)
- 2) samordning av krisesentertilbudet med andre deler av tjenesteapparatet (§ 4)

Et godt og helhetlig krisesentertilbud forutsetter at kommunen har et hjelpetilbud til personer utsatt for vald i nære relasjoner både i en akuttsituasjon og med oppfølging over tid. Kommunes ansvar for et helhetlig tilbud går altså *utover* selve krisesentertilbudet. Dette forutsetter en gjennomgang av om kommunens tjenester er godt tilpasset voldsutsattes behov (jf. § 4).

Bestemmelsen fastsetter også *målgruppen* for krisesentertilbudet: kvinner, menn og barn som er utsatt for vald eller trusler om vald i nære relasjoner. Krisesentrene har tradisjonelt rettet seg mot kvinner, som er mest utsatt for vald og dermed utgjør den største brukergruppen.⁹ Det foreligger samtidig stadig mer kunnskap om at menn utsettes for vald i nære relasjoner. Kommunen skal derfor også ha et krisesentertilbud for menn. Barn utgjør også en stor del av beboerne, sammen med foresatte. De siste årene har omtrent halvparten av beboerne vært barn.¹⁰ Når krisesenterloven nevner barn eksplisitt, avspeiler det at barn regnes som selvstendige brukere og rettssubjekter med egne behov (jf. § 3).

DE ENKELTE BESTEMMELSENE

§ 2: Krav til krisesentertilbudet

Kommunen skal sørge for eit krisesentertilbud som skal kunne nyttast av personar som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar, og som har behov for rådgjeving eller eit trygt og mellombels butilbod.

Tilbodet skal gi brukarane støtte, rettleiing, hjelp til å ta kontakt med andre delar av tenesteapparatet og skal omfatte:

- a) eit krisesenter eller eit tilsvarande gratis, heilårs, heildøgns, trygt og mellombels butilbod, og
- b) eit gratis dagtilbod, og
- c) eit heilårs og heildøgns tilbod der personar nemnde i første ledd kan få råd og rettleiing per telefon, og
- d) oppfølging i reetableringsfasen, jf. § 4.

Enkeltpersonar kan vende seg direkte til krisesentertilbudet som nemnt i andre ledd, utan tilvising eller timeavtale.

Kommunen skal sørge for god kvalitet på tilbodet, mellom anna ved at dei tilsette har kompetanse til å ta vare på dei særskilte behova til brukarane.

Butilbodet til kvinner og butilbodet til menn skal vere fysisk skilde.

Departementet kan gi forskrift om krav til kompetanse hos dei tilsette og krav til fysisk sikring av lokale.

Første ledd slår fast at det er kommunen som har ansvar for å sørge for et krisesentertilbud. Tilbudet skal være rettet mot personer utsatt for vold i nære relasjoner og som har behov for veiledning eller et midlertidig botilbud.

Vold defineres ofte som «enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, eller får den andre personen til

å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil». ¹¹ Vold kan omfatte ulike typer krenkelser: fysisk vold, psykisk vold, trusler, seksuell vold, materiell vold, økonomisk vold, digital vold, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og menneskehandel. For personer med nedsatt funksjonsevne og for barn, kan også forsømmelse og ignorering av hjelpebehov være en form for vold.

Eksempel: Grupper med fokus på foreldrerollen.

Veiledning kan omfatte blant annet foreldrerollen. Å være i krise kan gjøre det vanskelig å se barnet og barnets behov. Vest-Agder Krisesenter har en mødregruppe som møtes ukentlig. Ett av målene med gruppa er å hjelpe kvinnen til å flytte fokus fra volden og voldutøver og over mot barnet

og mot rollen som mor. Samtalene i gruppa kan handle om: Hva liker barnet ditt? Hva trenger barnet ditt? Hva kan dere gjøre sammen? Hva kan dere gjøre på fritiden og i ferier? Gruppa drives av barnefaglig ansvarlig ved krisesenteret og en behandler fra ABUP.

Vold i nære relasjoner betyr at utøver og den utsatte er knyttet til hverandre gjennom familie- og slektskapsbånd, eller på annen måte har nære bånd til hverandre. Krisesenterlovens forarbeider legger til grunn samme definisjon som forarbeidene til straffelovens § 219 om mishandling i familien:

- tidligere eller nåværende ektefelle, partner eller samboer
- familie og slekt
- medlemmer av samme husstand
- personer som har omsorg for vedkommende

Vold i nære relasjoner kan omfatte krenkelser fra et større familiefellesskap, slik det ofte er tilfelle ved tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold. Barn kan erfare vold direkte mot seg selv, eller mot omsorgsperson eller søsken. Personer med funksjonsnedsettelse kan rammes av krenkelser og overgrep fra personer man er avhengig av i hverdagen (tjenesteytere/ assistenter). Vold i nære relasjoner er altså ikke avgrenset til partnervold, men omfatter vold utøvd av flere i (stor-)familien, vold mot barn og

vold utøvd av tjenesteytere. Personer utsatt for voldtekt, eller menneskehandel innen prostitusjon eller andre seksuelle formål¹², av noen de ikke står i en nær relasjon til, inngår også i målgruppen for krisesentertilbudet.

Andre ledd angir innholdet i kommunens krisesentertilbud. Tilbudet skal gi brukerne:

Støtte: Når voldsutsatte tar kontakt med krisesentertilbudet, befinner de seg ofte i krise. Støtte betyr å bli møtt av ansatte med kunnskap om vold i nære reaksjoner og om typiske reaksjoner på å være utsatt for vold. Det krever kunnskap om de ulike fasene i et kriseforløp, med særegne hjelpebehov. I brukerundersøkelser framheves det å møte ansatte med kunnskap om vold og som tror på det man forteller om krenkelser og det å møte andre i samme situasjon som særlig positivt.¹³

Veiledning: Voldsutsatte har ofte behov for informasjon om hvilke muligheter de har, sammen med støtte og hjelp til å ta gode valg i en vanskelig livssituasjon. Sentrale

Eksempel: Foreldreveiledning/ICDP for foreldre på krisesenter

Enkelte krisesentre driver grupper med foreldreveiledning/ICDP. Det er utviklet en egen variant av programmet tilpasset for foreldre på krisesenter. Det legges særlig vekt på barns erfaringer med vold, hvordan foreldre kan snakke med barna

om vanskelige temaer og om hvordan samspillet mellom foreldre og barn kan bedres. Hovedmålet er å hjelpe forelder til å øve opp empati og sensitivitet overfor barnets opplevelser og behov, i en situasjon som ofte er vanskelig for alle parter.

temaer i veiledning er sikkerhet, økonomi, det å være forelder, bolig, etc. Det krever ansatte som har nødvendig kunnskap om disse temaene, og som kan formidle relevant informasjon tilpasset at brukerne befinner seg i krise, samt deres kunnskap om det norske samfunnet og språkforståelse.

Hjelp til å ta kontakt med andre tjenester:

En stor del av brukerne trenger hjelp fra andre instanser (se faktaboks). Bestemmelsen forutsetter at brukerne får informasjon om rettigheter og plikter etter annet lov- og regelverk, om relevante tjenester og ytelser andre instanser kan gi, samt hjelp til å kontakte disse. Det bør være rom for å følge brukere til møter med andre tjenester. Kontakt med andre instanser, på vegne av brukere, må foregå etter bestemmelsen om taushetsplikt (jf. § 5).

Kommunens krisesentertilbud skal omfatte ulike elementer:

a) Et krisesenter eller tilsvarende trygt og midlertidig botilbud: Krisesentertilbudet skal omfatte et botilbud. Botilbudet skal være tilgjengelig døgnet rundt, alle dager i året.

Botilbudet skal være trygt. Beskyttelse er et hovedelement i krisesentertilbudet. Mange

av brukerne har vært utsatt for alvorlig vold. Å bryte ut av et mishandlingsforhold kan i seg selv øke risikoen for nye og mer alvorlige overgrep, fordi den utsatte utfordrer utøvers kontroll og dominans. Det foreligger en brosjyre om [sikkerhet i krisesentertilbudet](#).¹⁴ Brosjyren omhandler temaer som fysisk sikring av lokaler, kartlegging av trusler, bevisstgjøring om egen sikkerhet, individuelle sikkerhetstiltak, samarbeid med politiet og kompetanse drøftes. Lokalt politi er en sentral samarbeidspartner når det gjelder trusselvurderinger, initiering av ulike beskyttelsestiltak for brukerne og veiledning om fysisk sikring av lokaler. Alle politidistrikter har familievoldskoordinator med særlig kompetanse om vold i nære relasjoner.

Krisesentertilbudet er et midlertidig botilbud. Oppholdet skal vare så kort som mulig. Dette må tilpasses tiden det tar å få nødvendig hjelp til reetablering fra andre instanser.

I utgangspunktet skal ingen voldsutsatte avvises. Et krisesenter er ikke nødvendigvis et godt tilbud for alle. Voldsutsatte som henvender seg må få en individuell vurdering av sin situasjon og behov for hjelp. Hvis tilbudet ikke er egnet til å imøtekomme den utsattes behov, eller vedkommende kan

Fakta: Hjelp fra andre tjenester

Vold i nære relasjoner kan ramme den utsatte på mange områder, for eksempel sikkerhet, økonomi, helse, etc. Fire av fem beboere og omtrent halvparten av

dagbrukerne trenger derfor hjelp fra andre instanser.¹⁵ Det gjelder i særlig grad advokat, NAV, politi, men også helsetjenester, barnevernet og familievernnet.

utgjøre en fare for andre brukere eller ansatte, er kommunen pliktig å tilby et tilsvarende og likeverdig tilbud. Det kan være et eget tilbud for brukere med særlige utfordringer, eller å sørge for at vedkommende vises videre til instanser som kan gi relevant oppfølging eller behandling. Det kan være en institusjon med heldøgnsstilsyn innen eldreomsorgen, psykisk helsevern eller rusomsorgen.

b) Et gratis dagtilbud: Krisesentertilbudet skal gi et dagtilbud med støtte, råd og veiledning gjennom samtaler eller deltakelse i grupper eller aktiviteter. Dagtilbudet skal rette seg både mot tidligere beboere og brukere som utelukkende benytter dagtilbudet. Tilbudet skal være gratis.

c) Et telefontilbud: Krisesentertilbudet skal gi et telefontilbud, hvor voldsutsatte som henvender seg får informasjon, råd og veiledning. Tilbudet skal være tilgjengelig hele døgnet, alle dager i året. De som ringer skal kunne være anonyme.

d) Tilbud om oppfølging i reetableringsfasen: Oppfølging i reetableringsfasen omfatter:

1) *fortsatt hjelp fra krisesenteret, for eksempel mulighet for å ringe, komme til samtale eller delta i grupper og aktiviteter (jf. dagtilbudet, punkt b). En stor del av dagbrukerne er tidligere beboere.*¹⁶

2) *tiltak i regi av andre tjenester, som helsetjenesten, NAV, introduksjonsordningen, politiet, etc. Kommunen har ansvar for at brukeren får oppfølging etter annet lovverk. Kommunen er pliktig til å samordne tiltak fra krisesentertilbudet og andre deler av tjenesteapparatet, slik at den voldsutsatte får helhetlig oppfølging, også i reetableringsfasen (jf. § 4).*

Bestemmelsen om oppfølging i reetableringsfasen gjelder også for barn.

Tredje ledd stiller krav til krisesentertilbudet som lavterskeltilbud. Personer som er utsatt for vold i nære relasjoner skal i utgangspunktet ikke avvises, men få en individuell vurdering av sin situasjon og sine hjelpebehov. Et lavterskeltilbud betyr:

Direkte henvendelse: Enkeltpersoner skal kunne henvende seg direkte, uten henvisning fra andre eller timeavtale.

Gratis: Krisesentertilbudet skal være gratis, og det skal ikke kreves egenandel. Unntak fra dette er bidrag til utgifter til mat til kostpris.

Kommunetilhørighet: Krisesentertilbudet skal være tilgjengelig for voldsutsatte som henvender seg uavhengig av kommunetilhørighet. At personen kommer fra en kommune som ikke deltar i samarbeid om

Eksempel: Tilbud for kvinner uten bolig og i aktiv rus

Erfaringer fra krisesenteret i Vest Agder har vist at det er et behov for et eget tilbud for kvinner i aktiv rus utsatt for vold i nære relasjoner. Det er nå avsatt to plasser i et døgnbemannet botiltak for kvinner som ruser seg og er uten bolig. Tilbudet er opprettet gjennom en avtale som Krisesenteret i Vest-Agder

og Kristiansand kommune i fellesskap har inngått med Kirkens Bymisjon. Beboerne får inntakssamtale og tilbud om oppfølging fra ansatte i krisesentertilbudet, mens Kirkens Bymisjon er ansvarlig for beskyttelse og drift. Plassene er skjermet fra andre beboere.

tilbudet, eller er uten kommunetilhørighet, gir ikke grunnlag for å avvise vedkommende. For noen kan nettopp avstand til hjemkommune og voldsutøver(ne) være nødvendig for deres trygghet og sikkerhet.

Oppholdsstatus: Krisesentertilbudet skal være tilgjengelig for voldsutsatte som henvender seg, uavhengig av oppholdsstatus i Norge. Det kan være personer med midlertidig opphold, asylsøkere eller personer uten lovlig opphold i landet.

Avstand: Kommunen skal sørge for at det finnes et krisesentertilbud i rimelig reiseavstand. Hva som er rimelig reiseavstand, er avhengig av både avstand i kilometer, reisetid og offentlig kommunikasjon. Geografisk nærhet til tilbudet fører sannsynligvis til økt bruk.¹⁷ Avstand har også betydning for om beboere kan fortsette i arbeid, barnehage og skole under et opphold.

Fjerde ledd stiller krav til god kvalitet i krisesentertilbudet. God kvalitet konkretiseres i lovens forarbeider som 1) faglig innhold, 2) fysiske lokaler og 3) kompetanse blant ansatte. Krav til faglig innhold inngår i de øvrige bestemmelsene i loven (§§ 2, 3 og 4), og er et ansvar som påligger kommunen.

Fysiske lokaler: Krisesentertilbudets lokaler, og plasseringen av lokalene, må være anvendelige for formålet, som vil si:

Fysisk sikret: Krisesentertilbudet skal være et trygt botilbud (jf. første og andre ledd), slik at lokalene må være tilstrekkelig fysisk sikret (jf. brosjyre om [sikkerhet i krisesentertilbudet](#)).

Universell utforming: Det er ingen egen bestemmelse i krisesenterloven om tilrettelegging av lokaler. Det følger imidlertid av annet regelverk at kommunen plikter å arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming i sine tilbud, jf. [diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 13](#).¹⁸ Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig. I en del tilfeller kan det være hensiktsmessig at kommunene samarbeider om fysisk tilrettelegging av de ulike krisesentertilbudene, slik at det regionale krisesentertilbudet samlet sett fremstår som tilgjengelig for alle brukere med behov for tilrettelagte lokaler. [Rundskriv. Q-29/2010](#) gir nærmere informasjon om kommunenes plikt til å arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming.¹⁹

Eksempel: Tiltak i regi av krisesentertilbudet i reetableringsfasen

Tiltak etter utflytting kan være muligheter til fortsatte samtaler med ansatte og til deltakelse i aktiviteter som samtalegrupper, hjemmebesøk, mødregrupper, foreldreveiledningsgrupper, nettverksmøter, sosiale aktiviteter og feiringer (bursdager, høytidsmarkeringer, etc.).

Tiltak for barn kan være mulighet for å komme på besøk til senteret, muligheter for fortsatte samtaler med ansatte, invitasjon til aktiviteter for barn også etter oppholdet, arrangere bursdagsfeiringer den første tiden etter utflytting, etc.

Samtalerom som ivaretar taushetsplikten:

For å ivareta taushetsplikten (§ 5) er det nødvendig med samtalerom uten gjennomgang og hvor andre ikke kan overhøre samtaler.

Rom og utearealer tilrettelagt for barn:

Kravet om individuell tilrettelegging for barn (§ 3) forutsetter egnede leke- og aktivitetsrom, rom for å ta imot venner og trygge utearealer for barn.

Arbeidsmiljø: Lokalene må være i samsvar med kravene i [arbeidsmiljøloven](#).²⁰

Kapasitet: Et tilgjengelig krisesentertilbud forutsetter tilstrekkelig kapasitet.

Kompetanse: Kompetanse og erfaring blant ansatte er avgjørende for faglig kvalitet. Loven fastsetter ingen krav til formell kompetanse for ansatte. Mange ansatte uten formelle kvalifikasjoner har omfattende erfaringsbasert kompetanse (realkompetanse). Lovens forarbeider peker imidlertid på flere sentrale kompetanseområder, og andre følger av de oppgaver krisesentertilbudet etter loven skal ivareta:

- Kunnskap om det å være utsatt for vold, typiske reaksjoner på vold
- Kunnskap om å møte mennesker i krise (faser i et kriseforløp, traumestabilisering)
- Veiledningskompetanse, veiledning av mennesker i krise
- kunnskap om andre tjenester og voldsutsattes rettigheter etter annet lov- og regelverk
- kunnskap om samarbeid og samordning av tiltak (tverretattlig samarbeid)
- kunnskap om særlige utfordringer som krever individuell tilrettelegging knyttet til kjønn, alder, funksjonsevne, seksuell orientering, etnisitet og språk
- bruk av tolk

Sentrale kompetanseområder for ansatte som jobber med barn er:

- kunnskap om vold mot barn, konsekvenser av vold
- kunnskap om mestrings- og overlevelsestrategier hos barn som erfarer vold
- kunnskap om barns grunnleggende rettigheter
- samtaler med barn, innsikt i barns virkelighet og betingelser
- kunnskap om barns rettigheter etter annet lov- og regelverk
- kunnskap om andre tjenester for barn og tverretattlig samarbeid
- kunnskap om opplysningsplikten til barnevernet

Veiledning av ansatte bidrar til faglig kvalitet. Ansatte møter daglig brukere i livskrise og stilt overfor alvorlige trusler. De forholder seg til en rekke andre instanser som har varierende kunnskap om voldsutsattes utfordringer og hjelpebehov. Dette utgjør en risiko for å utvikle helseplager, utbrenthet og sekundærtraumatisering. Rutiner for veiledning, med ekstern og kompetent veileder, kan være et viktig tiltak med tanke på ansattes arbeidsforhold og kvalitet i tilbudet til brukerne.

Femte ledd slår fast at botilbudet til kvinner og botilbudet til menn skal være fysisk atskilt. Formålet er å bidra til at kvinner skal kunne føle seg trygge. Mange av beboerne er kvinner som har vært utsatt for alvorlig vold fra menn. Noen har bakgrunn fra sterkt kjønnssegregerte samfunn. Kvinner og menn skal derfor ikke bo sammen eller ha felles oppholdsrom.

Sjette ledd gir departementet adgang til å fastsette krav i forskrift til kompetanse blant ansatte og fysisk sikring av krisesentertilbudets lokaler. Det er pr. januar 2015 ikke utarbeidet en slik forskrift.

Eksempel: Tiltak for å frigi kapasitet

Når voldsutsatte henvender seg til krisesentertilbudet, kan det vurderes hvilken hjelp vedkommende har behov for. Vil råd og veiledning i dagtilbudet være tilstrekkelig? Har vedkommende behov for et botilbud? Det viktigste hensynet i en slik vurdering er behovet for beskyttelse, det vil si risikoen for nye krenkelser for den som henvender seg og/eller eventuelle barn.

God hjelp til å finne bolig kan korte ned oppholdstiden. Beboere i krisesentertilbudet kan prioriteres i kommunens generelle boligsosiale arbeid.

Krisesentertilbudet kan prioritere hjelp til å finne bolig, for eksempel til å hjelpe beboerne i å søke på internett, følge på visning, vurdere sikkerhet, praktisk hjelp til flytting, etc. Asker og Bærum krisesenter har utviklet en manual som benyttes i samarbeid med brukerne, med konkret veiledning for de ulike fasene i boligsøking og flytting.

Tilbud om god hjelp i reetableringsfasen kan også bidra til at beboerne opplever det som trygt å flytte videre på et tidligere tidspunkt.

§ 3: Individuell tilrettelegging av tilbudet

Kommunen skal sørge for at tilbudet så langt råd er blir lagt til rette slik at det kjem dei individuelle behova til brukarane i møte.

Kommunen skal sørge for å ta vare på barn på ein god måte som er tilpassa deira særskilte behov, og skal også sørge for at barn får oppfylt dei rettane dei har etter anna regelverk.

Kommunen skal sørge for at brukarar av bu- og dagtilbodet får tilgang til kvalifisert tolk dersom det er nødvendig for at dei skal få eit fullgodt tilbod. Kommunen skal sørge for rutinar for kvalitetssikring, bestilling og betaling av tolketenester.

Bestemmelsen slår fast at kravet om individuell tilrettelegging av krisesentertilbudet er kommunens ansvar.

Første ledd pålegger kommunen å sørge for at krisesentertilbudet er tilrettelagt for den enkelte brukers behov. Det gjelder både hva slags hjelp den enkelte får tilbud om og praktisk tilrettelegging av hjelpen. Individuell tilrettelegging kan være nødvendig for at det reelt sett blir et likeverdig tilbud. Krisesenterlovens forarbeider peker på kjønn, alder, etnisitet, språk, funksjonsevne og voldserfaringer som sentrale kriterier for tilrettelegging. Disse kriteriene kan innebære en særlig sårbarhet for å utsettes for vold (risikofaktor) og et særlig behov for tilrettelegging. Det er samtidig forhold som kan innebære rett til hjelp etter annet lovverk. Formuleringen "så langt råd er" innebærer at kommunen kan vurdere kravene til individuell tilpasning i det enkelte tilfelle.

Kjønn: Et likeverdig tilbud er ikke nødvendigvis det samme tilbudet, men et tilbud tilrettelagt utfra kjønnsspesifikke behov for både kvinner og menn. Kvinner er mest utsatt for vold og mest utsatt for alvorlig vold.²¹ Krisesentrene ble etablert som et tilbud av og for kvinner, og har i den forstand vært særlig tilpasset kvinners behov. Vold i nære relasjoner rammer imidlertid også menn. Tilrettelegging for menn krever ansatte med kunnskap om menns særlige utfordringer som voldsutsatte, for

eksempel frykt for ikke å bli trodd, at det kan utfordre deres identitet som mann og at de risikerer å bli «straffet» med å bli fratatt kontakten med eventuelle barn i forholdet hvis de bryter ut.²² Erfaring tyder også på at mannlige beboere, inkludert deres barn, ofte oppholder seg alene i botilbudet. Tiltak for å motvirke isolasjon og ensomhet er et annet eksempel på tilrettelegging for menn.

Funksjonsevne: Universell utforming legger til rette for personer med funksjonsnedsettelse. Universell utforming betyr at omgivelsene er utformet slik at de er tilgjengelige for flest mulig. Det omfatter tilrettelegging av fysiske lokaler (jf. § 2), informasjon, tilgang til tegnspråktolk eller skrive- og tolk (se om krav til tolk nedenfor), teleslynge, ledetråd for personer med nedsatt syn, muligheter for å ha med assistenter, ledsagerhund, etc.

Etnisitet og oppholdsstatus: Tilrettelegging etter etnisitet gjelder både urfolk (samer), nasjonale minoriteter (skogfinner, jøder, kvener, rom og romani) og personer med innvandrerbakgrunn. Tilrettelegging kan være tilgang til tolk (se om krav til tolk nedenfor). Noen brukere med innvandrerbakgrunn står overfor særlige utfordringer når det gjelder oppholdsstatus. De kan ha midlertidig opphold i Norge knyttet til familieetablering eller være uten lovlig opphold. Oppholdsstatus er helt avgjørende for hvilke rettigheter vedkommende har.

Tilgang til juridisk hjelp med god kompetanse innen utlendingsrett er derfor en svært viktig tilrettelegging for disse brukerne.

Voldserfaringer: En del brukere har vært utsatt for vold fra (stor-)familien, tvangsekteskap, æresrelatert vold eller menneskehandel. Volden er ofte utøvd av flere, enten i (stor-) familien eller personer involvert i organisert kriminalitet. Tilrettelegging kan i slike tilfeller kreve et spesielt fokus på sikkerhet. Andre former for tilrettelegging kan være ansatte med god kunnskap om utfordringer knyttet til skilsmisse, opplevelse av skam og savn av familie, også når mishandling har funnet sted. Brukere utsatt for slike krenkelser trenger også hjelp fra flere instanser og har lengre opphold enn brukere generelt.²³

Kravet om individuell tilrettelegging krever kartlegging av den enkelte brukers situasjon. Etablerte rutiner og en skriftlig mal bidrar til at kartlegging blir systematisk. Resultatet fra kartleggingen er et viktig grunnlag for tilrettelegging og videre oppfølging. Sentrale temaer er:

- hvilke trusler brukeren står overfor
- hvilke hjelpebehov brukeren har
- hvilke andre instanser brukeren får eller trenger hjelp fra
- evt. særlige utfordringer for tilrettelegging

Et kriesesenter er ikke nødvendigvis et godt tilbud for alle. Personer som henvender seg, skal få sine hjelpebehov og sin situasjon vurdert. Kartleggingen kan imidlertid avdekke at tilbudet ikke er egnet til å imøtekomme den utsattes behov, eller at vedkommende kan utgjøre en fare for andre brukere eller ansatte. I slike tilfeller er kommunen pliktig finne et tilsvarende og likeverdig tilbud (jf. § 2) eller sørge for at vedkommende vises videre til instanser som kan gi relevant oppfølging eller behandling. Det kan være et eget tilbud for voldsutsatte med særlige utfordringer, eller en institusjon med heldøgnstilsyn innen eldreomsorgen, psykisk helsevern eller rusomsorgen.

Individuell tilrettelegging omfatter også brukermedvirkning. På individnivå betyr det at brukerne deltar i valg av konkrete tiltak. På tjenestenivå krever det rutiner for å innhente og benytte brukernes erfaringer og synspunkter i utvikling av tilbudet. Samarbeidspartnernes erfaringer med tilbudet kan også være nyttige. Barnas synspunkter hører med, både om oppfølgingen de får, utforming av tilbudet til barn og samværsordninger. Brukermedvirkning bidrar til autonomi, myndighet og kontroll over eget liv, noe som kjennetegner den helende prosessen for voldsutsatte.

Eksempel: Brukermedvirkning

Rutiner for å innhente brukernes erfaringer og synspunkter kan være regelmessige brukermøter, forslagskasse og at brukere (både voksne og barn) får anledning til å komme med synspunkter på aktivitetstilbudet. Det kan også omfatte evaluering sammen med brukeren ved avslutning av samarbeidet, anonyme evalueringsskjemaer, at brukere er representert i råd eller styre og egne brukerundersøkelser. Vedlegg 2 er et eksempel på evalueringsskjema ved Vest- Agder kriesesenter.

Asker og Bærum kriesesenter benytter KOR (klient og resultatstyrt praksis) i samarbeidet med brukerne. KOR innebærer at brukerne regelmessig og systematisk gir tilbakemelding på hvordan de vurderer egen utvikling og relasjonen til hjelper. Det gir hjelp til å identifisere hva som fungerer og hva som ikke fungerer i samarbeidet. KOR retter oppmerksomheten mot brukerens rolle i å skape framgang i arbeidet, noe som sammenfaller med selvhjelpstanken som har stått sentralt i kriesesenterbevegelsen. KOR benyttes også for barna.

Eksempel: Barneansvarlig

En stor del av krisesentertilbudene har egne ansatte som jobber spesielt med barna, ofte kalt barneansvarlig. Kommunen kan stille krav til barnefaglig og evt. barnevernfaglig kompetanse for ansatte i en slik stilling. Vedlegg 3 gir et eksempel på arbeidsbeskrivelse for barneansvarlig ved Krisesenteret for Bergen og omland

Krisesenter. Oppgaven omfatter ofte ansvar for utforming av tilbudet til barn, det vil si:

- 1) rutiner for oppfølging av det enkelte barn
- 2) rutiner for samarbeid med andre tjenester rettet mot barn (barnevern, BUP, helsesøster, etc.)
- 3) aktivitetstilbudet for barn

Andre ledd slår fast at kommunen skal ivareta barn i krisesentertilbudet tilpasset deres særlige behov. Krisesenterloven gir barn status som selvstendige brukere (§ 1). Tilrettelegging omfatter både deres behov *som barn generelt* og *som barn med erfaringer med vold*. Det foreligger stadig mer kunnskap om hvordan det å leve med vold er skadelig for barn, både på kort og lengre sikt.²⁴ Et godt tilbud til barn har dermed et viktig forebyggende sikte.

En stor del av krisesentrene har egne ansatte med ansvar for tilbudet til barn, ofte kalt barneansvarlig. Det foreligger en elektronisk håndbok for arbeidet med [barn på krisesenter](#), med fokus på oppfølging av barn og samarbeid med andre instanser.²⁵

Barn i krisesentertilbudet har samme rettigheter som barn generelt. God kvalitet i tilbudet til barn må derfor ses i lys av deres rettigheter etter annet regelverk, inkludert FNs barnekonvensjon²⁶ (se faktaboks side 17) som er inkorporert i norsk lov. Det gjelder særlig om hensynet til barnets beste og barns rett til utvikling, deltakelse og å bli hørt, til beskyttelse mot alle former for overgrep og til lek, stimulering og utdanning. Å ivareta barns generelle rettigheter under et krisesenteropphold, kan kreve spesiell tilrettelegging. Det gjelder for eksempel:

Hverdagsliv og rutiner: Barns hverdagsliv og rutiner – når det gjelder barnehage, skole, fritidsaktiviteter og vennsamvær – bør så

langt som mulig opprettholdes mens barnet oppholder seg i krisesentertilbudet. Mens oppholdet ideelt sett bør være så kort som mulig, er det samtidig viktig å sikre en trygg hverdag og å unngå nye, foreløpige løsninger etter oppholdet.

Lek og aktiviteter: Barns lek er viktig både for å kunne bearbeide og for å få en pause fra erfaringer med vold. Det bør derfor være egne leke- og aktivitetsrom, samt trygge utearealer for barn og egnet rom for å få besøk av venner (jf. om fysiske lokaler, § 2). Tilrettelegging for større barn og tenåringer kan være lekse- og aktivitetsrom, muligheter for TV, dataspill, internett og kontakt og samvær med venner. Det bør legges til rette for at barna fortsetter i faste fritidsaktiviteter, hvis det er tilrådelig av sikkerhetshensyn. Aktiviteter spesielt for barna i krisesentertilbudet, i regi av krisesentertilbudet eller andre (lokale organisasjoner e. l.), kan også bidra til en strukturert hverdag og gi positive opplevelser for barn.

Beskyttelse: Barns deltakelse utenfor krisesentertilbudet kan innebære en risiko, for eksempel at voldsutøver(ne) tar kontakt. Selv om barn ikke har ansvaret for sin sikkerhet, forstår de ofte at det er risiko involvert og tar sine forholdsregler.²⁷ Det er derfor nødvendig med systematisk kartlegging av trusler mot det enkelte barn. Brosjyren om [Sikkerhet i krisesentertilbudet](#)²⁸ tar opp momenter i kartlegging, risikovurderinger og valg av

Fakta: Barnekonvensjonen

Særlig aktuelle artikler er:

Art. 3: Til barnets beste. Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sørge for at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

Art. 6: Rett til liv og utvikling. Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.

Art. 12: Å si sin mening og bli hørt. Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

Art. 13: Få og gi informasjon. Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og spre informasjon og ideer av alle slag og på alle måter.

Art. 19: Beskyttelse mot misbruk. Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

Art. 28: Utdanning. Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskole-

utdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, samt sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

Art. 31: Lek og fritid. Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

Art. 34: Seksuell utnyttning. Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning, skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

Art. 35: Bortføring, prostitusjon og salg. Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

Art. 37a: Tortur og straff. Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

sikkerhetstiltak for å beskytte barn (jf. § 2 om sikkerhet). Hvis barn etter et opphold i kriesesenter tas med tilbake til voldsutøver, utløser dette opplysningsplikt til barnevernet (jf. § 6).

Informasjon og deltakelse: Barns rett til deltakelse og til å bli hørt omfatter rett til relevant informasjon om sine rettigheter og om den faktiske situasjonen. Barn har rett til informasjon om hvor de befinner seg, hvorfor de er der og hva som skal skje videre.²⁹ Barn må også få mulighet til å gi uttrykk for egne ønsker og synspunkter om samværsordninger med forelder som ikke oppholder seg i kriesesentertilbudet og familie for øvrig.

Samtaletilbud: Mange barn vil ha nytte av et samtaletilbud. Det bør legges til rette for enesamtaler med ansatte i tilfeller hvor barnet ønsker det. Barn kan også ha behov for å bearbeide sine erfaringer med vold. Å ta opp temaer som erfaringer med vold, trygghet og sikkerhet, kan frita barna fra å ta ansvar for situasjonen. Slike temaer hører med i maler for rutinemessige inntaks- og oppfølgingssamtaler, tilpasset barnas alder og utviklingsnivå.

Andre ledd slår videre fast at kommunen skal sørge for at barns rettigheter etter annet lovverk skal ivaretas under opphold i kriesesentertilbudet. Barna har rett til skolegang på lik linje med andre barn (opplæringslova § 2-1).³⁰ De har rett til å fortsette på sin vanlige grunnskole, selv om kriesesentertilbudet er lokalisert utenfor hjemkommunen eller hjemfylket (opplæringslova § 8-1). I noen tilfeller kan det imidlertid være mest hensiktsmessig å bytte skole i en periode, på grunn av uforsvarlig lang skolevei eller trusler mot barnet.

Barn som oppholder seg i kriesesentertilbudet har rett til skoleskyss, hvis de ordinære vilkårene er til stede (opplæringslova § 7-1). Kommunen må i praktiseringen av

regelverket ta hensyn til at eleven er i en svært vanskelig livssituasjon, og bør derfor være fleksibel og ta raske beslutninger for å minske eventuelle skadevirkninger for eleven (Rundskriv fra Utdanningsdirektoratet 3-2009).³¹ Lang skolevei eller barnets sikkerhet kan gjøre det nødvendig med drosje til skolen. Hvis barna ikke kan benytte det ordinære skoletilbudet, må kommunen legge til rette for alternative løsninger, for eksempel opplæring i kriesesentertilbudet.

Barns erfaringer med vold eller familiens situasjon kan medvirke til problemer, helseplager og psykiske vansker,³² utfordringer som gir barna rett til hjelp fra andre tjenester. Det kan være barneverntjenesten, helse-søster, fastlege eller BUP, et poliklinisk spesialisthelsetilbud innenfor psykisk helsevern for barn og ungdom og deres familier.

Statens barnehus³³ tilbyr støtte knyttet til dommeravhør og kan vurdere behov for og tilby oppfølging, behandling og samarbeid med eller hjelp til å kontakte andre instanser. Målgruppen er barn og unge som kan være utsatt for vold eller seksuelle overgrep, hvor det foreligger en politianmeldelse.

Det er foresatte som har omsorgen for barna under opphold i kriesesentertilbudet. Alle tiltak som vedrører barn bør skje i regi av foresatte, i samarbeid med ansatte i kriesesentertilbudet og ev. andre relevante instanser. Ansatte skal ikke overta ansvar eller oppgaver til foresatte eller barnefaglige instanser. Kriesesentertilbudet er dermed ikke egnet for barn uten omsorgspersoner og heller ikke et alternativ for plassering alene med hjemmel i barnevernloven. I slike tilfeller skal barna plasseres i egnet barneverntiltak.

Tredje ledd slår fast at kommunen skal sørge for kvalifisert tolk ved behov. Bestemmelsen gjelder urfolk (samer), nasjonale minoriteter (skogfinner, jøder, kvener, rom og romani), personer med innvandrerbakgrunn og personer

Eksempel: Tverretatlig samarbeid

Ved Trondheim Krisesenter får beboerne en primærkontakt, som etter ankomst foretar en grundig kartlegging av brukerens situasjon (inkludert evt. barn), som utfylles etter hvert som brukeren er ute av den mest akutte krisen. Sentrale temaer er bakgrunn for henvendelsen til krisesentertilbudet, trusler(utøver(e), barnas situasjon, boligstatus, nettverk, økonomi, behov for hjelp fra andre instanser, etc. I etterkant vurderer brukeren og primærkontakten i fellesskap hvilke andre tjenester det er nødvendig å involvere. Det gjelder særlig:

NAV: For å informere om ytelser brukeren kan ha rett på. Det kan være hjelp til ny bolig, økonomisk støtte og økonomisk veiledning eller arbeidsrettede tiltak.

Familievoldskoordinator: For å delta i trusselvurderinger for bruker, inkludert barn. Samtalene handler om hva som må til for at brukeren skal kjenne seg trygg, både under oppholdet og etter utflytting, samt hvilke sikkerhetstiltak politiet kan bidra med (voldsalarm, besøksforbud, etc.)

Helsesøster: For å få informasjon om at barnet befinner seg på krisesenter og om hvorfor (barnets erfaringer med vold), i saker med barn som har erfart alvorlig vold.

Dette gjør det lettere for barnet å kontakte helsesøster i skoletiden. Helsesøster har ansvar for kontakt med barnets kontaktlærer.

Barneverntjenesten: Primærkontakt orienterer om hvordan tjenesten kan være en ressurs i en vanskelig situasjon. Mange er i starten skeptiske, noe som krever god informasjon og tillitsbygging.

Kommunal voldskoordinator: I tilfeller hvor brukerne har store utfordringer i tillegg til vold (for eksempel alvorlig rus/ psykiatri el. l.) inviteres kommunens voldskoordinator. Vedkommende planlegger og koordinerer oppfølging etter utflytting fra krisesentertilbudet. I slike saker søker ofte bruker om videre oppfølging fra helse- og velferdsavdelingen i kommunen.

Innledende møter med andre tjenester foregår ofte på krisesenteret. Det oppleves trygt for brukeren. Det gir også tjenestene god kunnskap om tilbudet, noe som ser ut til å bidra positivt til samarbeidet. Det avholdes både møter med enkelttjenester og møter hvor alle involverte tjenester deltar. Trondheim kommune har utarbeidet en handlingsplan mot vold i nære relasjoner, som legger føringer for krisesentertilbudets arbeid og samarbeidet mellom tjenestene.

med behov for tegnspråktolk eller skrivetolk. Det gjelder også barn. God kommunikasjon er nødvendig for å få formidlet sin situasjon og få riktig hjelp, noe som krever tolk på et tidlig tidspunkt. Å bli hørt og få informasjon i saker som vedgår en, er grunnleggende rettigheter.³⁴ Nordiske borgere har rett til å bruke sitt eget språk i kontakt med myndigheter og offentlige organer.³⁵

Kvalifiserte tolker betyr upartiske personer med kvalifikasjoner som tilfredsstillende

kravene til oppføring i nasjonalt tolkeregister (www.tolkeportalen.no). Barn og foreldre er ikke upartiske og kan derfor ikke være tolk for hverandre. Bestilling og bruk av tolk stiller krav til den som skal gjennomføre samtalen og utgjør en kompetanse i seg selv. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor og har laget en veileder for kjøp og bruk av tolketjenester.³⁶

§ 4: Samordning av tjenester

Kommunen skal sørge for at kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar, får ei heilskapleg oppfølging gjennom samordning av tiltak mellom krisesentertilbudet og andre delar av tenesteapparatet.

Tilbod og tenester etter denne lova kan inngå som ledd i samordninga av ein individuell plan etter anna lovgiving, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 7-1, pasient- og brukerrettighetsloven § 2-5, psykisk helsevernloven § 4-1, og lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen §§ 28 og 33.

Første ledd slår fast at det er kommunen som har ansvar for å sørge for at kvinner, menn og barn som er utsatt for vold i nære relasjoner får helhetlig oppfølging. Et helhetlig krisesentertilbud inngår i selve formålet med krisesenterloven (§ 1), og det omfatter både hjelp i en akutfase og oppfølging fra flere tjenester over tid. Fire av fem beboere i krisesentertilbudet trenger hjelp fra andre tjenester, i særlig grad NAV, juridisk bistand, politiet, helsetjenester og barnevern.³⁷ For en del av dem er tjenestene allerede involvert. Kravet om helhetlig oppfølging innebærer at kommunes ansvar går utover selve krisesentertilbudet. Det stiller krav til:

- 1) innholdet i selve krisesentertilbudet (§ 2 og 3)
- 2) samordning av krisesentertilbudet med andre deler av tjenesteapparatet (§ 4)

Bestemmelsen forutsetter i følge lovens forarbeider at kommunen må foreta en gjennomgang av om rutineene i de eksisterende tjenestene er godt tilpasset voldsutsattes behov. Sentrale spørsmål i en slik gjennomgang er:

- Har kommunene de nødvendige tiltak og tjenester for å ivareta kvinner, menn og barn utsatt for vold i nære relasjoner på en god måte?
- Er tiltak og tjenester for voldsutsatte samordnet, slik at brukerne får en helhetlig oppfølging, både på kort og lengre sikt?
- Inngår helhetlig oppfølging av voldsutsatte i kommunens system for internkontroll?

Helhetlig oppfølging for den enkelte bruker forutsetter at tjenestene vedkommende trenger hjelp fra samarbeider på en god måte. Krav om samordning og samarbeid er nedfelt i lovgrunnlaget for de ulike tjenestene, for eksempel:

- [Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen § 13](#)³⁸
- [Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester § 3-4](#)³⁹
- [Lov om barneverntjenester § 3-2a](#)⁴⁰

Godt tverretattlig samarbeid må ta utgangspunkt i tjenestenes ulike formål, mandat og virkemidler. Mens krisesentertilbudet tilbyr opphold, beskyttelse og råd/veiledning, har NAV ansvar for økonomisk støtte og kvalifiseringstiltak. Politiet står for sikkerhetstiltak og straffeforfølgelse, mens barnevernet vurderer barnas omsorgssituasjon. Det foreligger et [rundskriv om forebyggende arbeid](#) (Q 16/2013),⁴¹ hvor helhetlig oppfølging og samarbeid inngår i formålet. De ulike tjenestenes rolle i forebyggende arbeid beskrives.

Det er opp til kommunen hvordan samarbeidet mellom tjenestene konkret organiseres. Når ansvaret for helhetlig oppfølging påligger kommunen, legger det til rette for å finne hensiktsmessige lokale løsninger. Godt samarbeid krever en tydelig rolle- og ansvarsavklaring mellom ulike etater, forankret på ledernivå. Konkrete rutiner for hvem som skal gjøre hva og når, kan bidra til god

samordning i den enkelte sak. Slike rutiner kan inngå i medarbeidernes stillingsinstrukser og oppgavebeskrivelser i de ulike tjenestene, for å unngå at samarbeid overlates til personlige prioriteringer og kontakter.

Regjeringen anbefaler kommunene å utarbeide en handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Et helhetlig hjelpetilbud for både utsatte og utøvere inngår i formålet med en slik plan. Det foreligger en nettbasert veileder.⁴² Kunnskap i tjenestene om vold i nære relasjoner og godt tverretattlig samarbeid framheves som viktig. Krisesentertilbudet står sentralt i en slik handlingsplan, som det viktigste tilbudet til voldutsatte som trenger beskyttelse eller råd og veiledning. Krisesenteret kan også være en ressurs for andre tjenester, ved å bistå i kompetanseheving eller veiledning i enkeltsaker. De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress, og selvmordsforebygging⁴³ har i sitt mandat å veilede kommunene i arbeidet med kommunale handlingsplaner og tverretattlig samarbeid.

Andre ledd slår fast at oppfølgingen av voldsutsatte kan samordnes gjennom bruk av individuell plan. Personer med behov for langvarige og koordinerte tjenester, som vil gjelde en del av krisesentertilbudets brukere,

har en lovfestet rett til å få utarbeidet en individuell plan (lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen § 28 og lov om kommunale helse- og omsorgstjenester § 7-2).⁴⁴ Det foreligger også forskrifter til lovene.⁴⁵ Kommunen skal ha en koordinerende enhet og tilby en koordinator med ansvar for oppfølging av brukere med individuell plan.⁴⁶ NAV kommune har en selvstendig plikt til å sørge for at arbeidet med individuell plan igangsettes.⁴⁷ Retten til individuell plan omfatter også barn (barnevernloven § 3-2a).⁴⁸ Bestemmelsen pålegger barnevernet å samarbeide med andre tjenester som barnet mottar tiltak fra.

Formålet med individuell plan er at brukeren skal få et helhetlig, koordinert og individuelt tilpasset tjenestetilbud, hvor en instans har hovedansvaret for oppfølging av brukeren. Siden krisesentertilbudet er et midlertidig tilbud, bør det koordinerende ansvaret ligge i en annen instans.

Individuell plan kan være særlig aktuelt for voldsutsatte med funksjonsnedsettelse, alvorlig rusmisbruk, alvorlige psykiske lidelser eller andre utfordringer som kan medvirke til behov for hjelp fra flere tjenester over tid.

§ 5 Taushetsplikt

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, har teieplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Brot på teieplikta straffast etter straffeloven § 121.

Teieplikta gjeld også fødestad, fødselsdato, personnummer, statsborgarforhold, sivilstand, yrke, bustad, arbeidsstad og andre opplysningar som kan røpe at nokon har vore i kontakt med tilbudet.

Opplysningar til andre forvaltningsorgan, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan berre givast når dette er nødvendig for å fremme oppgåvene til kommunen etter denne lova, eller for å førebygge vesentleg fare for liv eller alvorleg skade på helse til nokon.

Første ledd gir alle ansatte i krisesentertilbudet taushetsplikt om brukers personlege forhold, i tråd med bestemmelsene i forvaltningsloven §§ 13 til 13 e.⁴⁹ Taushetsplikten i forvaltningsloven gjelder også etter at ansatte har avsluttet sitt arbeidsforhold, men faller bort etter 60 år. Taushetsplikten forutsetter at krisesentertilbudet har samtalerom hvor andre ikke kan overhøre samtaler og uten gjennomgang (jf. krav til fysiske lokaler, § 2). Brudd på taushetsplikten er straffbart etter straffeloven.

Andre ledd gir i krisesentertilbudet en *utvidet taushetsplikt*. Vold i nære relasjonar kan oppleves som et personleg og tabubelagt anliggende. Brukere kan være stilt overfor alvorlege trusler. De må kunne ha absolutt tillit til at informasjon ikke blir vidareformidlet. Taushetsplikten omfatter derfor opplysningar om brukernes fødselssted, fødselsdato, personnummer, statsborgarforhold, sivilstand, yrke, bosted, arbeidssted og andre opplysningar som kan røpe at vedkommende har vært i kontakt med tilbudet. Taushetsplikten gjelder også overfor brukers samboer, partner, ektefelle og familie.

I krisesentertilbudenes arbeid med å gi den enkelte bruker god og helhetleg oppfølging (jf. § 4), kan det være hensiktsmessig å registrere taushetsbelagte opplysningar.

Krisesenterloven gir ingen journalplikt. Registrering og oppbevaring av slik informasjon reguleres av [personopplysningsloven](#)⁵⁰ og [personopplysningsforskriften](#)⁵¹. Håndtering av personopplysningar må foregå i samsvar med krav i lov og forskrift, enten det gjøres gjennom manuell journalføring eller ved elektroniske systemer.

Registrering av personopplysningar forutsetter samtykke fra bruker. Samtykket bør være skriftleg, det bør klart framgå hva som er formålet og hvilke opplysningar det gjelder. Vedlegg 4 gir eksempel på samtykkeskjema for registrering av personopplysningar.

Personer som søker hjelp i krisesentertilbudet, har rett til å være anonyme overfor andre brukere og ansatte, mens leder skal vite hvem som oppholder seg på krisesenteret.

Tredje ledd angir unntak fra taushetsplikten.

Det gjelder blant annet når det er nødvendig ut fra krisesenterlovens formål. Det kan for eksempel være:

- å forebygge vesentleg fare for liv eller alvorlig helseskade
- forhold som faller inn under opplysningsplikten til barneverntjenesten (jf. § 6)
- forhold som faller inn under den generelle avvergingsplikten ([straffelovens § 139](#))⁵²

Når lovteksten krever at det er ”nødvendig” å gi opplysninger til andre, er dette et strengt krav. Det bør prøves å innhente samtykke fra den saken gjelder. Samtykket bør være skriftlig. Det bør presiseres hvilke opplysninger det omfatter, til hvilke instanser og for hvilket formål. Hvis oppgavene kan løses på andre måter, skal opplysninger ikke gis videre. Anonym drøfting kan være et alternativ, det vil si at en sak drøftes med andre tjenester anonymisert eller på generelt grunnlag, hvor opplysninger som kan identifisere personen holdes utenfor.

Hensynet til å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig helseskade er overordnet taushetsplikten. Risikoen må være vesentlig, og skaden man frykter må kunne karakteriseres som alvorlig.

Foreldre til barn som oppholder seg i krisesentertilbud har rett til informasjon og skal samtykke i viktige beslutninger vedrørende barnet.⁵³ Taushetsplikten gjelder derfor ikke for dem. Retten er imidlertid avgrenset til opplysninger om barnet, for eksempel om barnets skolegang eller helse, og gjelder ikke informasjon om den andre forelder.

Forelder som ikke oppholder seg i krisesentertilbudet, vil i en del tilfeller være voldsutøver. Hvis hensynet til sikkerhet eller helse for barnet eller omsorgspersonen tilsier at opplysninger ikke bør gis, kan det nektes med hjemmel i allmenne retningslinjer knyttet til nødretten.⁵⁴ For foreldre uten foreldreansvar er retten til opplysninger mer avgrenset til for eksempel informasjon om barnehage, skole og helse.⁵⁵ Dette kan imidlertid nektes, hvis det kan være til skade for barnet.⁵⁶

§

§ 6: Opplysningsplikt til barneverntjenesten

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, skal i utføringa av arbeidet vere merksame på forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Utan hinder av teieplikta skal alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova av eiga tiltak gi opplysningar til barneverntenesta i kommunen når det er grunn til å tru at eit barn blir mishandla i heimen eller det ligg føre andre former for alvorleg omsorgssvikt, jf. barnevernloven § 4-10, § 4-11 og § 4-12. Det same gjeld når eit barn har vist vedvarande alvorlege åtferdsvanskar, jf. barnevernloven § 4-24.

Barnevernloven § 6-4 andre ledd tredje og fjerde punktum gjeld tilsvarande.

Første ledd pålegger ansatte i krisesenter-tilbudet å være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten. Hvis ansatte er klar over slike forhold, men vurderer at opplysningsplikten ikke er til stede (se neste ledd), bør barnets omsorgsperson alltid oppmuntres til selv å ta kontakt med barnevernet, for å få hjelp i form av frivillige tiltak. Dette gjelder også ved bekymring for barnets omsorgssituasjon etter utflytting, hvis opplysningsplikten vurderes å ikke være til stede.

Andre ledd gir ansatte i krisesentertilbudet en plikt til, på eget initiativ, å gi opplysninger til barneverntjenesten når

- et barn blir mishandlet i hjemme
- det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt
- når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker

Forholdene beskrevet ovenfor sammenfaller med tilsvarende forhold omtalt i [barnevernloven](#).⁵⁷ Det er forhold som kan danne grunnlag for tiltak i barnevernet mot foreldrenes vilje.⁵⁸ Krisesenterlovens formulering «grunn til å tro» er et lavt beviskrav. Det innebærer at ansatte ikke trenger å være sikre på at det foreligger slike forhold. Opplysningsplikten inntreer når det foreligger konkrete holdepunkter som gir mistanke om at barn blir utsatt for alvorlig omsorgssvikt. Det er barneverntjenesten, og ikke ansatte i krisesentertilbudet, som skal undersøke og vurdere om det er grunnlag for tiltak etter barnevernloven.⁵⁹

Opplysningsplikt til barneverntjenesten inntreffer når et barn etter opphold i krisesentertilbudet blir tatt med tilbake til voldsutøver(ne), og det er risiko for at barnet kommer til å bli utsatt for vold. Plikten inkluderer tilfeller hvor barnet selv ikke er direkte utsatt, men erfarer vold mellom foreldre/ omsorgspersoner. At foresatte har søkt hjelp i krisesentertilbudet, kan medvirke til å øke risikoen for nye overgrep.

For en del av barna er barneverntjenesten allerede involvert før oppholdet i krisesentertilbudet. Dette fritar ikke ansatte i krisesentertilbudene fra sin selvstendige opplysningsplikt. Barneverntjenesten er ikke nødvendigvis kjent med at barn tas med tilbake til voldsutøver.

Opplysningsplikten til barnevernet påhviler den enkelte ansatte i krisesentertilbudene. I alvorlige tilfeller kan manglende aktivitet for å avverge straffbare forhold være straffbart etter straffelovens § 139 (avvergerplikten). Opplysningsplikten går foran taushetsplikten, og hensynet til barnet går foran hensynet til foreldrene. Det foreligger et rundskriv som gir veiledning: [Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten](#) (Q-24/2005).⁶⁰

Meldinger til barneverntjenesten er sensitive opplysninger og skal behandles i samsvar med gjeldende regler (jf. § 5). Krisesentertilbudet skal ikke oppbevare meldingene lengre enn nødvendig.⁶¹

Tredje ledd slår fast at en tilsvarende opplysningsplikt som andre ledd, gjelder alle offentlige myndigheter etter barnevernloven.

§

§ 7: Politiattest

Den som blir tilsett eller får tildelt oppgaver som inneber kontakt med brukarar av eit krisesenter eller tilsvarande bu- og dagtilbod, skal leggje fram politiattest.

Politiattesten skal vise om vedkommande er sikta, tiltalt, har vedteke førelegg eller er dømd for brot på straffeloven §§ 162, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200 andre ledd, 201, 201 a, 203, 204 a, 219, 224, 229 andre og tredje straffealternativ, 231, 233, 267 og 268.

Brot på straffeloven §§ 192 til 197, 199, 200 andre ledd, 201 første ledd bokstav c, 201 a, 203, 204 a og 233 skal det opplysast om utan den tidsavgrensinga som følgjer av lov 11. juni 1971 nr. 52 om strafferegistrering § 6 første ledd nr. 4-9. Brot på dei andre føresegnene som er nemnde ovanfor, skal det opplysast om i samsvar med lov 11. juni 1971 nr. 52 om strafferegistrering § 6. Attesten skal ikkje vere eldre enn tre månader.

Departementet kan gi nærmare forskrift om krav til politiattest, medrekna retningslinjer om oppbevaring av attestane.

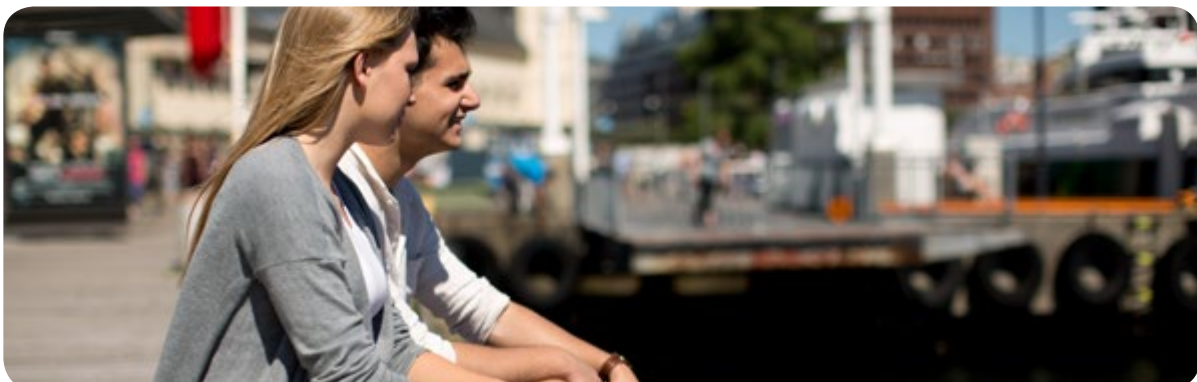
Første ledd slår fast at ansatte og andre som er i kontakt med brukere skal legge fram politiattest. Formålet er å beskytte brukerne mot vold, overgrep og skadelig påvirkning. Det er først og fremst et forebyggende tiltak. En attest sier kun noe om hva vedkommende er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for, og ingenting om hva som reelt sett er begått eller om framtidige intensjoner. Kravet er avgrenset til personer som det faktisk er planer om å ansette eller tildele oppgaver og ikke søkere på et tidlig stadium i ansettelsesprosessen. Arbeidsgiver eller andre som får kjennskap til opplysningene, har taushetsplikt. Bestemmelsen har ikke tilbakevirkende kraft.

Andre ledd angir hva attesten skal inneholde, det vil si om vedkommende er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er

dømt for forhold som narkotikaforbrytelser, seksuelle lovbrudd, vold i nære relasjoner (mishandling), menneskehandel, legemsbeskadigelse, drap og ran.

Tredje ledd gir regler for foreldelse for forholdene som attesten skal omfatte. Når det gjelder seksualforbrytelser, skal forholdene oppgis uten tidsavgrensninger. Ved andre forhold gjelder straffelovens regler for foreldelse. Dette sammenfaller med tilsvarende krav hjemlet i andre lover, for eksempel barnevernloven.

Fjerde ledd gir departementet hjemmel til å utarbeide en forskrift om krav til politiattest, inkludert retningslinjer om oppbevaring av attestene. Det er pr. januar 2015 ikke utarbeidet en slik forskrift.

§ 8: Internkontroll

Kommunen skal føre internkontroll for å sikre at dei verksemdene og tenestene som utgjør krisesentertilbudet, utfører oppgåvene sine i samsvar med krav fastsette i lov eller forskrift. Kommunen må kunne gjere greie for korleis ein oppfyller denne plikta.

Bestemmelsen pålegger kommunen å ha system for internkontroll av krisesentertilbudet. Formålet er å sikre at lovens krav til virksomheten oppfylles, å forebygge svikt og uheldige hendelser og at feil som skjer fører til læring. Kravet om internkontroll er avgrenset til oppgaver som kommunen er pålagt i lov eller forskrift. Kommunen har en generell plikt til å føre kontroll med egen virksomhet.⁶²

Kommunen må kunne gjøre rede for hvordan plikten til internkontrollen etter denne bestemmelsen oppfylles. Kommunen må selv utarbeide et system som dokumenterer hvordan kravene til tilbudet overholdes. Det er administrativ leder i kommunen

(rådmann) som har ansvar for å sørge for internkontroll, men oppgaven delegeres vanligvis til ansvarlig for fagfeltet.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har laget en veileder for kommunen om internkontroll i kommunalt krisesentertilbud.⁶³ Veilederen angir elementer som bør inngå i internkontroll og ulike faser i arbeidet. Betydningen av risikoanalyse understrekes, det vil si å identifisere områder med risiko for at kravene ikke oppfylles. Det kan for eksempel være samordning av kommunale tjenester, individuell tilrettelegging, helhetlig oppfølging (inkludert av barn), tilgang til tolketjenester og opplysningsplikten til barneverntjenesten.

§

§ 9: Statlig tilsyn

Fylkesmannen skal føre tilsyn med at kommunen oppfyller pliktene pålagde etter §§ 2, 3, 4 og 8. Reglane i kommuneloven kapittel 10 A gjeld for den tilsynsverksemda som er nemnd i første leddet.

Første ledd gir fylkesmannen en plikt til å føre tilsyn med at kommunene oppfyller de forpliktelser som krisesenterloven pålegger dem. Tilsynet er avgrenset til kommunens oppgaver etter loven, det vil si innhold i krisesentertilbudet (§ 2), individuell tilrettelegging (§ 3), samordning av tjenester (§ 4) og internkontroll (§ 8). Tilsynet omfatter private tjenesteytere som utfører tjenester etter avtale med kommunen. Fylkesmannen fører tilsyn med kommunen, og må i tillegg ha tilgang til krisesentertilbudet kommunen bruker for å ivareta den lovpålagte plikten. Fylkesmannen står fritt til å velge metode for tilsynsarbeidet, som for eksempel kartlegging, egenrapportering, dokumentanalyser, stikkprøvekontroll, intervjuer eller systemrevisjon.

Andre ledd fastsetter at fylkesmannens tilsyn skal skje etter gjeldende regler for tilsyn i kommunelovens kapittel 10 A.⁶⁴ Fylkesmannen kan vurdere hvor ofte det skal føres tilsyn i hver kommune. Hvis det avdekkes lovbrudd eller fare for lovbrudd, skal dette ikke medføre reaksjoner overfor det enkelte krisesentertilbud. Eventuelle reaksjoner skal rettes mot kommunen hvor tilsynet finner sted.⁶⁵ Kommunen har plikt til å sørge for at eventuelle pålegg blir fulgt opp. Det er utarbeidet en veileder for fylkesmannens tilsyn med krisesentertilbudet.⁶⁶

§

§ 10: Bruk av loven på Svalbard

Kongen kan gi forskrifter om bruken av lova på Svalbard og har høve til å fastsetje særlege reglar der det blir teke omsyn til forholda på staden.

Krisesenterloven gjelder i utgangspunktet ikke på Svalbard, med mindre det fastsettes i egen forskrift. Det kan gis en forskrift om at loven skal

gjelde på Svalbard, eventuelt med særlige regler som tar hensyn til forholdene på stedet. Det foreligger pr. januar 2015 ikke en slik forskrift.

§

§ 11: Iverksettelse av overgangsregler

Lova blir sett i kraft frå den tid Kongen bestemmer. Departementet kan i forskrift gi nærmare overgangsreglar.

Loven gjelder fra 1. januar 2010.

§

§ 12: Endring i annen lovgiving

Med verknad frå ikraftsetjinga av lova gjer ein denne endringa i anna lovgjeving: Barnevernloven § 6-4 a blir oppheva.

Bestemmelsen slår fast at krisesentrenes opplysningsplikt til barneverntjenesten, hjemlet i

barnevernloven (tidligere § 6-4 a), oppheves og erstattes av tilsvarende plikt i krisesenterlovens § 6.

NOTER

- 9 Både norsk og internasjonal forskning viser at kvinner er mest utsatt for vold, se for eksempel: Thoresen, S. og Hjemdal O. K. (2014) *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Haaland, T. m fl (2005) *Vold i parforhold - ulike perspektiver. Den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: NIBR-rapport 2005:3 og Archer, J. (2000): "Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review." *Psychological Bulletin*, 126(5), 651–680.
- 10 1746 barn bodde på krisesenter i 2013, jf. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapportering fra krisesentertilbudene 2013*.
- 11 Isdal, P. (2000) *Meningen med volden*, Bergen: Kommuneforlaget, side 36.
- 12 I følge brev fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet av 20.03.2013 til Krisesentersekretariatet.
- 13 Se for eksempel Jonassen, W. og Eidheim, F. (2001) *Den gode vilje. Mishandlede kvinners erfaringer med hjelpeapparatet*. Oslo: NIBR og Jonassen, W. og Skogøy, E. (2010) «Et hjem for oss, et hjem for deg » *En studie av endring i brukersammensetning og bruk av krisesentrene*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- 14 http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Bufdir/Krisesentre/Sikkerhetsbrosjyre%202013_net.pdf
- 15 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapportering fra krisesentertilbudene 2013*.
- 16 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapportering fra krisesentertilbudene 2013*.
- 17 Moss Kommune (2013) *Krisesenter for Østfold, kostnader og struktur*. Rapport laget av Agenda Kaupang.
- 18 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-61>
- 19 <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/universellutforming/rettetrunskrivdiskriminering.pdf>
- 20 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62?q=arbeidsmilj%C3%B8loven>
- 21 Justis- og beredskapsdepartementet (2013) *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner – Det handler om å leve*, Stortingsmelding nr 15 (2012 – 2013).
- 22 Fjell, T. (2013) *Den usynliggjorte volden. Om menn som utsettes for partnervold fra kvinner*. Oslo/Trondheim: Akademika forlag.
- 23 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapportering fra krisesentertilbudene 2013*.
- 24 Se for eksempel Heltne, U. og Steinsvåg, P. Ø. (2011) *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget og Kirkengen, A. L. (2009) *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Oslo: Universitetsforlaget 2009.
- 25 Bufetat (2009) *Barn på krisesenter. Modell for oppfølging av barn på krisesenter, og forslag til samarbeidsmodell for krisesenter, familievernkontor og andre sentrale aktører*. Se: <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Bufdir/Krisesentre/Barn%20p%C3%A5%20krisesenter.pdf>
- 26 https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- 27 Øverlien, C. m. fl. (2009) *Barns erfaringer fra livet på krisesenter. En landsomfattende studie om flukten, oppholdet og forestillinger om fremtiden*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- 28 http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Bufdir/Krisesentre/Sikkerhetsbrosjyre%202013_net.pdf
- 29 Jf. barnekonvensjonen, art. 12 og Øverlien, C. m. fl. (2009) *Barns erfaringer fra livet på krisesenter. En landsomfattende studie om flukten, oppholdet og forestillinger om fremtiden*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- 30 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- 31 <http://www.udir.no/Upload/Rundskriv/2009/5/udir-3-2009.pdf?epslanguage=no>
- 32 Heltne, U. og Steinsvåg, P. Ø. (2011) *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget
- 33 <http://www.statensbarnehus.no/>

- 34 Forvaltningsloven §§ 11 og 17.
- 35 Nordisk språkkonvensjon, art. 2.
- 36 <https://www.tolkeportalen.no/Global/tolking/Veileder%20for%20kjoeop%20av%20tolketjenester.pdf>
- 37 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapportering fra krisesentertilbudene 2013*.
- 38 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-12-18-131>
- 39 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30?q=%09Lov+om+kommunale+helse+og>
- 40 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=lov+om+barneverntjenester>
- 41 https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0003/ddd/pdfv/258676-rundskriv_q-252005.pdf
- 42 <http://www.nkvts.no/sites/komplan/Sider/default.aspx>
- 43 www.rvts.no
- 44 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-12-18-131> og <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30?q=%09Lov+om+kommunale+helse+og>
- 45 Forskrift om individuell plan i arbeids- og velferdsforvaltningen og Forskrift om habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator, se: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-11-19-1462?q=Forskrift+om+individuell+plan+i> og <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-12-16-1256?q=Forskrift+om+habilitering+og+rehabilitering%2C>
- 46 Forskrift om habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator § 6.
- 47 Forskrift om individuell plan i arbeids- og velferdsforvaltningen § 6.
- 48 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=lov+om+barneverntjenester>
- 49 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningsloven>
- 50 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2000-04-14-31?q=personopplysningsloven>
- 51 <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2000-12-15-1265?q=personopplysningsforskriften>
- 52 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10?q=straffeloven>
- 53 Barneloven § 30 og forvaltningsloven § 13 b første ledd nr. 1.
- 54 Straffelovens § 47.
- 55 Barneloven § 47.
- 56 Barneloven § 47 første ledd siste setning.
- 57 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=lov+om+barneverntjenester>
- 58 Og i tilfeller hvor barnet er over 15 år og part i egen sak, evt. også mot barnets vilje.
- 59 Barnevernloven § 4-3.
- 60 https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0002/ddd/pdfv/243383-q-24_rundskriv_taushetsplikt.pdf
- 61 Personopplysningsloven § 28.
- 62 Jf. kommuneloven §§ 23 og 77 og ot.prp. nr. 70 (2002-2003) Om lov om endringer i lov 25. september 1992 nr. 107.
- 63 https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/krisesenter/internkontroll_krisesentertilbud_web.pdf
- 64 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107>
- 65 Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2010) *Fylkesmannens tilsyn med krisesentertilbudet*, s. 20.
- 66 <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/krisesenter/fylkesmannenstilsynmedkrisesentertilbudet.pdf>

3 ADMINISTRATIVE FORHOLD

ORGANISERING AV KRISESENTERTILBUDET

Krisesenterloven har ingen bestemmelse om hvordan et krisesentertilbud skal organiseres. Kommunen må selv vurdere hva som er mest hensiktsmessig. Det kan være en kommunal tjeneste, et interkommunalt selskap eller drives av en organisasjon, stiftelse eller privat aktør etter avtale med kommunen(e).

SAMARBEID MELLOM KOMMUNER OM KRISESENTERTILBUD

For å ivareta kommunens plikt til å sørge for et godt og helhetlig krisesentertilbud, vil det i mange tilfeller være en fordel at flere kommuner samarbeider.

Dette kan organiseres på ulike måter:

- Flere kommuner oppretter et styre til løsning av felles oppgaver ([kommuneloven § 27](#))⁶⁷
- Flere kommuner delegerer ansvaret til kommunen hvor tilbudet er lokalisert ([kommuneloven § 28-1a.-k.](#)⁶⁸, om vertskommunesamarbeid).
- Flere kommuner samarbeider som samkommune ([kommuneloven §§28-2a. – v.](#))⁶⁹
- Krisesentertilbudet er organisert som et interkommunalt selskap ([lov om interkommunale selskap](#))⁷⁰

Eksempel: Samarbeid mellom kommuner

Krisesenteret i Follo er organisert som et IKS, et interkommunalt selskap drevet i fellesskap av de sju Follo-kommunene. Senteret er lokalisert i Ås kommune. Selskapet har et representantskap og et styre, som har regelmessige møter. Tjenestene i den enkelte kommune har ansvar for å følge opp brukere fra sin

kommune. Kostnadene til driften deles på kommunene etter innbyggertall. Fordelen med en slik organisering er at styret og representantskapet har nødvendig handlingsrom til å drive og utvikle senteret, samtidig som det gir alle kommuner en eierskapsfølelse både til tilbudet og sine respektive brukere.

NOTER

67 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107>

68 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107>

69 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107>

70 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-29-6>

VEDLEGG

VEILEDER TIL KRISESENTERLOVEN 2015

VEDLEGG 1: KRISESENTERLOVEN

§ 1 Formålet med lova

Formålet med denne lova er å sikre eit godt og heilskapleg krisesentertilbod til kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar.

§ 2 Krav til krisesentertilbodet

Kommunen skal sørge for eit krisesentertilbod som skal kunne nyttast av personar som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar, og som har behov for rådgjeving eller eit trygt og mellombels butilbod.

Tilbodet skal gi brukarane støtte, rettleiing, hjelp til å ta kontakt med andre delar av tenesteapparatet og skal omfatte: a) eit krisesenter eller eit tilsvarande gratis, heilårs, heildøgns, trygt og mellombels butilbod, og b) eit gratis dagtilbod, og c) eit heilårs og heildøgns tilbod der personar nemnde i første ledd kan få råd og rettleiing per telefon, og d) oppfølging i reetableringsfasen, jf. § 4.

Enkeltpersonar kan vende seg direkte til krisesentertilbodet som nemnt i andre ledd, utan tilvising eller timeavtale.

Kommunen skal sørge for god kvalitet på tilbodet, mellom anna ved at dei tilsette har kompetanse til å ta vare på dei særskilte behova til brukarane.

Butilbodet til kvinner og butilbodet til menn skal vere fysisk skilde.

Departementet kan gi forskrift om krav til kompetanse hos dei tilsette og krav til fysisk sikring av lokale.

§ 3 Individuell tilrettelegging av tilbud

Kommunen skal sørge for at tilbudet så langt råd er blir lagt til rette slik at det kjem dei individuelle behova til brukarane i møte.

Kommunen skal sørge for å ta vare på barn på ein god måte som er tilpassa deira særskilte behov, og skal også sørge for at barn får oppfylt dei rettane dei har etter anna regelverk.

Kommunen skal sørge for at brukarar av bu- og dagtilbodet får tilgang til kvalifisert tolk dersom det er nødvendig for at dei skal få eit fullgodt tilbud. Kommunen skal sørge for rutinar for kvalitetssikring, bestilling og betaling av tolketenester.

§ 4 Samordning av tenester

Kommunen skal sørge for at kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar, får ei heilskapleg oppfølging gjennom samordning av tiltak mellom krisesentertilbodet og andre delar av tenesteapparatet.

Tilbod og tenester etter denne lova kan inngå som ledd i samordninga av ein individuell plan etter anna lovgiving, jf. sosialtjenesteloven § 4-3 a, pasientrettighetsloven § 2-5, psykisk helsevernloven § 4-1 og lov 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene § 6-2 a.

§ 5 Teieplikt

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, har teieplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Brot på teieplikta straffast etter straffeloven § 121.

Teieplikta gjeld også fødestad, fødselsdato, personnummer, statsborgarforhold, sivilstand, yrke, bustad, arbeidsstad og andre opplysningar som kan røpe at nokon har vore i kontakt med tilbudet.

Opplysningar til andre forvaltningsorgan, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan berre givast når dette er nødvendig for å fremme oppgåvene til kommunen etter denne lova, eller for å førebyggje vesentleg fare for liv eller alvorlig skade på helse til nokon.

§ 6 Opplysningar til barneverntenesta

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lo-va, skal i utføringa av arbeidet vere merksame på forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Utan hinder av teieplikta skal alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova av eiga tiltak gi opplysningar til barneverntenesta i kommunen når det er grunn til å tru at eit barn blir mishandla i heimen eller det ligg føre andre former for alvorleg omsorgssvikt, jf. barnevernloven § 4-10, § 4-11 og § 4-12. Det same gjeld når eit barn har vist vedvarande alvorlege åtferdsvanskar, jf. barnevernloven § 4-24. 82

Barnevernloven § 6-4 andre ledd tredje og fjerde punktum gjeld tilsvarande.

§ 7 Politiattest

Den som blir tilsett eller får tildelt oppgåver som inneber kontakt med brukarar av eit krisesenter eller tilsvarande bu- og dagtilbod, skal leggje fram politiattest.

Politiattesten skal vise om vedkommande er sikta, tiltalt, har vedteke førelegg eller er dømd for brot på straffeloven §§ 162, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200 andre ledd, 201, 201 a, 203, 204 a, 219, 224, 229 andre og tredje straffealternativ, 231, 233, 267 og 268.

Brot på straffeloven §§ 192 til 197, 199, 200 andre ledd, 201 c, 201 a, 203, 204 a og 233 skal det opplysast om utan den tidsavgrensinga som følgjer av lov 11. juni 1971 nr. 52 om strafferegistrering § 6 første ledd nr. 4-9. Brot på dei andre føresegnene som er nemnde ovanfor, skal det opplysast om i samsvar med lov 11. juni 1971 nr. 52 om strafferegistrering § 6. Attesten skal ikkje vere eldre enn tre månader.

Departementet kan gi nærmare forskrift om krav til politiattest, medrekna retningslinjer om oppbevaring av attestane.

§ 8 Internkontroll

Kommunen skal føre internkontroll for å sikre at dei verksemdene og tenestene som utgjer krisesentertilbodet, utfører oppgåvene sine i samsvar med krav fastsette i lov eller forskrift. Kommunen må kunne gjere greie for korleis ein oppfyller denne plikta.

§ 9 Statleg tilsyn

Fylkesmannen skal føre tilsyn med at kommunen oppfyller pliktene pålagde etter §§ 2, 3, 4 og 8. Reglane i kommuneloven kapittel 10 A gjeld for den tilsynsverksemda som er nemnd i første leddet.

§ 10 Bruk av lova på Svalbard

Kongen kan gi forskrifter om bruken av lova på Svalbard og har høve til å fastsetje særlege reglar der det blir teke omsyn til forholda på staden.

§ 11 Ikraftsetjing og overgangsreglar

Lova blir sett i kraft frå den tid Kongen bestemmer. Departementet kan i forskrift gi nærmare overgangsreglar.

§ 12 Endring i anna lovgjeving

Med verknad frå ikraftsetjinga av lova gjer ein desse endringane i anna lovgjeving: Barnevernloven § 6-4 a blir oppheva.

VEDLEGG 2: EKSEMPEL PÅ SKJEMA FOR BRUKEREVALUERING, VEST-AGDER KRISESENTER

Spørreskjema til kvinner som bruker Vest-Agder Krisesenter.

Til alle brukere.

Vi vil gjerne vite hvor fornøyde dere er med deres kontakt med krisesenteret, og vi håper dere kan fylle ut dette spørreskjemaet.

Formålet med undersøkelsen er:

- Å undersøke hvor fornøyde dere er med å bruke krisesenteret.
- Å kunne utvikle oss som tilbud.

Du bes om å sette ett kryss for hvert spørsmål. Skjemaet kan du fylle ut når som helst mens du bor her. Legg det i postkasse merket "Spørreskjema" i resepsjonen. Kassen tømmes en gang hver måned.

Dine svar behandles anonymt. Har du et annet morsmål enn norsk, kan du fylle ut skjemaet sammen med en tolk uten at noen av oss er tilstede.

Hilsen de ansatte på krisesenteret.

VEDLEGG 2: EKSEMPEL PÅ SKJEMA FOR BRUKEREVALUERING, VEST-AGDER KRISESENTER

Måned: ..... År:.....

Brukerundersøkelse Stiftelsen Vest-Agder Krisesenter.

	Ja, i høy grad	Ja, i noen grad	Nei, ikke særlig	Slett ikke
Føler du deg trygg på krisesenteret? Ønsker du å si noe nærmere om dette?	☐	☐	☐	☐
Synes du personalet viser hensyn og respekt for deg som menneske? Ønsker du å si noe nærmere om dette?	☐	☐	☐	☐
Har du fått den støtte du behøver? Ønsker du å si noe nærmere om dette?	☐	☐	☐	☐
Synes du tilbudet til dine barn har vært godt? Ønsker du å si noe nærmere om dette?	☐	☐	☐	☐
Vil du anbefale andre i lignende situasjon å ta kontakt med oss? Ønsker du å si noe nærmere om dette?	☐	☐	☐	☐
Har du forslag til forbedringer? Hvilke?				
Takk for at du svarte på skjemaet!				

VEDLEGG 3: EKSEMPEL PÅ ARBEIDSBESKRIVELSE - BARNEANSVARLIG

Stillingsbeskrivelse Barnefaglig ansvarlig og barnefaglig medarbeider ved Krisesenteret for Bergen og Omegn.

Stillingen innebærer å arbeide både ved Krisesenteret for kvinner og menn.

Hovedmål for arbeidet:

Barn og foreldre skal få hjelp til å leve et liv uten vold.

Arbeidsoppgaver:

- Mottak av barn og foreldre som kommer til Krisesenteret.
- Kartlegging av barn og foreldre, hva har situasjonen vært før familien kom til Krisesenteret, inkludert erfaringer med vold
- Kartlegge familiens nettverk, skole, barnehage, fritidsaktiviteter og evt. hvilken kontakt familien har hatt med BUP, PPT, barnevern, helse etc.
- Kartlegge risiko og beskyttelsesbehov i den aktuelle situasjonen, inkludert risikofaktorer / beskyttelsesfaktorer i barnets omsorgsmiljø utenfor KS.
- Samarbeide med foreldre og deres primærkontakt på Krisesenteret for å tilrettelegge for at barna ivaretas mens de er på Krisesenteret, med utgangspunkt i barnets behov.
- Kontakt med skole, barnehage, andre, dersom foresatte samtykker til dette.
- Samarbeide om utarbeiding av sikkerhetsplan for barnet på skole, barnehage etc.
- Bidra til at barn får nødvendig hjelp og omsorg fra instanser utenfor Krisesenteret.
- Støttesamtaler med barn / foresatte
- Råd og veiledning til foreldre
- Informasjon til foresatte om konsekvenser av vold mot barn og vold i familien.
- Ivareta meldeplikt til barnevernet/ kontakte barnevernet i samarbeid med foresatte
- Anmelde vold mot barn til politiet, kontakt med advokat/ bistandsadvokat.
- Møte som vitne i retten / evt. fylkesnemndene
- Tilrettelegge for aktiviteter ved senteret.
- Drive barnegrupper.
- Samarbeide med frivillige organisasjoner.
- Følge opp barn som bor sammen med mor eller far i overgangsløp.
- Utadrettet informasjonsvirksomhet.
- Bidra til å utvikle det barnefaglige arbeidet på Krisesenteret til det beste for barna.

Krav til kvalifikasjoner:

- Høyskoleutdanning som barnevernspedagog eller sosionom.
- Videreutdanning som er relevant for stillingen.
- Erfaring fra kommunal barneverntjeneste.
- Alder over 25 år.
- Gode samarbeidsevner.
- God skriftlig og muntlig fremstillingsevne
- Personlig egnethet.

**VEDLEGG 4: EKSEMPEL PÅ SKJEMA FOR SAMTYKKE TIL
REGISTRERING AV PERSONOPPLYSNINGER**

**SAMTYKKESKJEMA FOR OPPBEVARING
AV PERSONOPPLYSNINGER**

..... **gir herved**
(Brukers navn)

..... **krisesenter**
(Krisesenterets navn)

V/..... **til å oppbevare**
(navn på den ansatte på krisesenteret)

mine personopplysninger i: (sett kryss for antall år)

0 – 2 år

2 – 3 år

3 – 4 år

4 – 5 år

Jeg har til en hver tid rett til å trekke tilbake dette samtykke og mine personopplysninger skal da slettes/fjernes umiddelbart.

Sted .....

Dato.....

.....
(Brukers signatur)

Mal fra Krisesentersekretariatet.

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

bufdir.no

